

УДК 061.1:349.414(477):001:63

**НАУКОВО-КОНСУЛЬТАЦІЙНА РАДА ПРИ
НАРОДНОМУ КОМІСАРІАТІ ЗЕМЕЛЬНИХ СПРАВ
УСРР (1928-1930 РР.) ЯК КЕРІВНИЙ ОСЕРЕДОК
НАУКОВОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДУМКИ
В УКРАЇНІ ПОЧАТКУ ХХ СТ.****Присяжнюк М.В.**

Міністерство аграрної політики та продовольства України,
вул. Хрещатик, 24, м. Київ, 01001
e-mail: dir@dns.gb.kiev.ua

Вперше на підставі знайдених у Центральному державному архіві вищих органів влади України документів представлено інформацію про діяльність практично забутої сьогодні інституції у вигляді Науково-консультаційної ради при Народному Комісаріаті земельних справ УСРР (1928-1930 рр.). Саме на цей період припадає створення переважної кількості науково-дослідних інститутів, які відігравали велику роль в умовах державного планування й успішно функціонують у системі Національної академії аграрних наук донині.

Ключові слова: Науково-Консультаційна Рада при Народному Комісаріаті земельних справ УСРР, історія сільськогосподарської дослідної справи, сільське господарство, аграрна наука.

Усвідомлення перспектив подальшого розвитку вітчизняної аграрної науки й освіти вимагає ґрунтовних історико-культурних знань, наповнення яких пов'язано із недослідженими фактами, подіями, забутими іменами українських учених-аграріїв, а також з окремими науковими установами та їх координуючими об'єднаннями в галузі сільського господарства, однією з яких після ліквідації Сільськогосподарського наукового комітету України стала Науково-Консультаційна Рада (НКРада) при НКЗС УСРР.

Багаторічні архівні пошуки у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України документів щодо організаційних засад існування сільськогосподарської науки у малодосліджені 20-30-ті роки минулого століття виявили, що протягом 1928-1930 років координацію діяльності науково-дослідної мережі при Народному комісаріаті земельних справ

УСРР здійснювала практично забута сьогодні інституція у вигляді Науково-консультаційної ради, на чолі з академіком ВУАН О.Г. Шліхтером. Саме на цей період припадає створення переважної кількості науково-дослідних інститутів, які відігравали велику роль в умовах державного планування й успішно функціонують у системі Національної академії аграрних наук донині.

Робота Науково-Консультаційної Ради при НКЗС УСРР залишилася поза увагою істориків науки. Показовим є, наприклад, те, що в енциклопедії українознавства В. Кубійовича, яка на відміну від радянських енциклопедичних видань, що замовчували існування перших українських аграрних керівних інституцій, приділила їм чимало уваги, взагалі упускається факт існування НКР. Помилково вказується, що одразу після ліквідації у 1928 році Сільськогосподарського наукового комітету України засновується Всеукраїнська академія сільськогосподарських наук [1].

Після остаточної ліквідації Сільськогосподарського наукового комітету України (1918-1927 рр.) – центру республіканської сільськогосподарської науки, який став знаковим явищем у вітчизняній історії, і який в останні важкі для нього роки зазнав декілька перебудов, НКР стала завершенням справи реорганізації наукового осередку НКЗС, що її фактично було розпочато влітку 1927 року.

Тогочасний науково-організаційний стан розвитку галузевої науки можна охарактеризувати як планово нескоординований та адміністративно розпорошений. Організаційні неув'язки в сільськогосподарській науці по лінії НКЗС гальмували її нормальний розвиток та використання наслідків наукових досліджень для практичних потреб. Вони були обумовлені подвійністю у керівництві дослідною справою, коли центральною державною сільськогосподарською науковою установою був СГНКУ, а поруч з тим на чолі мережі різних дослідних, контрольних та інших аграрних наукових закладів, підвідомчих НКЗС, було обрано Всеукраїнське Бюро Досвідної Сільськогосподарської Справи. Старим традиціям крайової організації дослідної справи, які зберігало Бюро, протиставлялася ініційована СГНКУ нова ідея її республіканської організації, з районними станціями в основі та з їх республіканським осередком. Через таку ситуацію, що склалася у дослідній справі, в ній почали розвиватися внутрішні розбіжні тенденції. Це примушувало НКЗС шукати різні способи усунути

існуючі проблеми. Але замість радикального перегляду цілої системи шукали виходу на компромісах та в частих реорганізаціях СГНКУ.

Криза заглиблювалася. Пошук нових організаційних форм об'єднання сільськогосподарської науки в Україні на чолі з єдиною авторитетною центральною республіканською сільськогосподарською науковою установою приводив до висновку про необхідність заснування Української сільськогосподарської академії. Але цей процес потребував багато часу, серед вчених виникли розбіжності щодо шляхів створення координуючого центру. Такий стан речей спрямував Наркомзем взяти твердий курс на організацію сільськогосподарської науки на зовсім інших підставах. У газеті “Комуніст” від 25 червня 1927 року за № 142 з'явилася стаття народного комісара земельних справ О.Г. Шліхтера “Реорганізація Наукового Комітету при Наркомземі”, в якій йдеться про необхідність корінних змін: “Основна база наукової роботи НКЗ – дослідна сітка – опинилась поза впливом комітету і жодного авторитету тут він не завоював, жодного наукового керівництва й обґрунтування робіт оперативних частин наркомату комітет також дати не зумів, через що він став цілком ізольованим від усіх [зайнятих] сільським господарством частин наркомату й від самого сільського господарства. Ось така об'єктивна характеристика підсумків семирічної роботи установи в цілому, за наявності в той же час, як сказано раніше, низки великих робіт в окремих частинах цієї установи. Секрет такого стану полягає в тому, що НКУ намагався покласти почин майбутньої академії с.-г. наук з величезною кількістю секцій, бюро, комісій і т. ін., розпорозуючи надто обмежені ресурси й заповнюючи всі свої схемою накреслені наукові осередки далеко не авторитетними і мало науково-кваліфікованими людьми, комітет опинився в становищі велетня на глиняних ногах. ...Як постійний науковий орган при колегії НКЗС буде утворена Науково-Консультаційна Рада із найавторитетніших діячів с.-г. науки України та Союзу, на розгляд якої буде подаватися основні проблеми с.-г. політики, їй буде надано координувати та направляти роботи всіх наукових установ Наркомзему, а окремим членам Ради даватиметься розроблювати ті або інші теми, цікаві для НКЗ, організувати для окремих питань комісії, провадити обслідування і т.ін.” [2]. Такою була офіційна позиція державних керівних діячів стосовно необхідності ліквідації СГНКУ та

утворення НКР. Фактично реорганізацією наукового осередку НКЗС прагнув підпорядкувати його для обслуговування своїх практичних потреб, “маючи на увазі як найтіснішу ув’язку досягнень с.г. науки з практичною роботою земельного відомства”.

Формально НКР була організована постановою ВУЦВК та РНК від 11 січня 1928 р. “Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет і Рада Народних Комісарів УСРР постановили: 1) пункт “к” арт. 4-го Положення про Народний Комісаріат Земельних Справ УСРР зредагувати так: “к) Науково-Консультаційна Рада при Колегії Народного Комісаріату Земельних Справ”, 2) додати до положення про Народний Комісаріат Земельних Справ УСРР артикул 17 такого змісту:

“17. Науково-Консультаційну Раду утворюється при Колегії Народного Комісаріату Земельних Справ УСРР порядком встановлення у Положенні про Науково-Консультаційну Раду, що його затверджує Народній Комісар Земельних Справ УСРР. Персональний склад Науково-Консультаційної Ради призначає Народній Комісар Земельних Справ УСРР” [3]. Але, як показали архівні документи, практично вона розпочала роботу в другій половині 1927 року.

НКР працювала шляхом організації Сесій, які скликалися періодично за пропозицією НКЗС, або за вирішенням Бюро Ради; в останньому випадку – за згодою та затвердженням програми роботи Народним Комісаром Земельних Справ. Програму роботи сесій також затверджував Наркомзем. Для ведення поточної роботи на сесії обирали на один рік голову і вченого секретаря, кандидатури яких затверджували з Народним Комісаром Земельних Справ. Ці дві особи разом із Головою Планової Комісії склали Бюро НКРади, до якого, крім згаданих, входили ще декілька штатних працівників. Бюро вирішувало такі питання: а) організація й підготовка роботи сесій; б) за дорученням НКЗС наукове консультування, вивчення й розв’язання тих чи інших питань за рахунок спеціально виділених коштів із бюджету НКЗС.

Для наукової розробки і консультації планів та заходів Наркомзему України в положенні про роботу НКР були поставлені такі завдання:

“а) давати наукове обґрунтування загального плану розвитку сільського господарства України; б) погоджувати й скеровувати відповідно до потреб планового розвитку сільського господарства

наукову сільськогосподарську працю, що її провадить Народній Комісаріат Земельних Справ; в) допомагати оперативним відділам та установам НКЗС у їхній практичній роботі, шляхом відповідних наукових консультацій, експертиз, висновків, розроблення окремих тем то-що” [4].

Ці та інші актуальні для тогочасного стану сільського господарства України комплексні проблеми були поставлені для теоретичного опрацювання та науково-практичного вирішення перед вченими з різних галузей сільського господарства, які входили до складу Науково-Консультаційної Ради. Їх робота здійснювалася через відповідні Комісії при НКР. До першого складу Ради були запрошені всесвітньо відомі вчені: М.І. Вавилов, О.В. Палладін, Є.В. Опоків, В.Л. Симиренко, О.А. Яната, А.А. Сапегін та інші. Затверджений Наркомземом склад Ради поповнювався надалі новими науковими працівниками за згодою НКЗС. Зрештою до складу НКР стало входити 50 (згодом 63) найвидатніших вчених і практиків як України, так і всього СРСР. Крім того кожна з секцій НКР запрошувала при розгляді окремих питань ще додатково представників відповідних науково-дослідних установ та окремих видатних спеціалістів з даної галузі. Окрім названих, були запрошені, зокрема, такі вчені: Вольф М.М., Качинський В.М., Тараненко К.С., Сліпанський А.М., Лященко П.І., Філіповський О.К., Тумановський С.М., Маньковський К.Г., Веселовський С.Ф., Соколовський О.Н., Тутковський П.А., Махов Г.Г., Рождественський Б.М., Кулжинський С.П., Заславський Е.Й., Кіппен О.А., Першин П.М. та інші.

Показовим є те, що членами Ради не могли бути робітники, які займали відповідальні керівні посади в певних галузях НКЗС. “Мотивом такого комплектування членів Ради було свідоме бажання створити в формі НКРади орган цілком належної науково-громадської думки, що безо всяких упереджень, безо всяких впливів з боку щоденної роботи НКЗС, зможе вільно підійти до основних напрямків роботи НКЗС, критично поставитись до тих та науково їх проаналізувати” [5].

Характеризуючи добу перебудови сільського господарства України на соціалістичних засадах наприкінці 20-х років минулого століття слід виділити те, що основоположними рисами були: по-перше, курс радянської влади та комуністичної партії на колективізацію і, по-друге, плановість побудови сільського

господарства, або за тогочасною термінологією – “пошук нових форм раціонального усупільнення сільськогосподарського виробництва”. В умовах ведення економіки взагалі й сільського господарства зокрема, за принципово новими формами та методами виключного значення набувало питання організації та ведення сільськогосподарської науки, перед якою постали актуальні завдання конкретизувати гасла індустріалізації, раціоналізації та усупільнення в умовах української дійсності. Основним завданням Науково-Консультаційної Ради, як головного наукового осередку, підпорядкованого НКЗС, було “ув’язувати та поєднувати досягнення сільськогосподарської науки з оперативною роботою Наркомату Земельних Справ”.

Тому до проблем, що їх було передбачено планом робіт НКРади для розроблення на період до 1 жовтня 1929 року, були включені найбільш значимі для держави, що “задавали основний тон всій побудові сільського господарства України. До них відносилися наступні теми: 1) проблема скотарства; 2) боротьба з посухою; 3) проблема Дніпробуду і нових сільськогосподарських культур; 4) сільськогосподарське районування України; 5) розширення спеціальних технічних культур; 6) підвищення врожайності землі; 7) індустріалізація українського сільського господарства і будівництво переробних підприємств; 8) усупільнення українського сільського господарства на новій технічній базі; 9) організаційно-виробничі напрями Українського сільського господарства” [6].

Системою заходів інтенсифікації сільського господарства передбачався **розвиток скотарства**, оскільки зростаюча промисловість, збільшення чисельності населення міст та індустріальних центрів, внутрішній ринок потребували нарощування обсягів таких продуктів як молоко, масло, яйця та ін. Тому, проблеми скотарства в Україні піднімали вже на першій сесії НКР, яка відбулася у квітні 1928 р. З доповідями виступили такі провідні вчені як: А.С. Йофе (“Постановка проблеми у зв’язку з перспективним планом розвитку сільського господарства”); О.К. Філіповський (“Економіка скотарства в Україні”); П.Ф. Лавренюк (“Індустріалізація скотарства”); В.П. Уст’янцев (“Кормові питання”); М.Ф. Іванов (“Поліпшення сільськогосподарських тварин”), професор А.К. Скороходько (“Захист тварин, ветеринарія”).

Зокрема зазначалося, що головними перешкодами в розвитку українського скотарства були: незначне використання зовнішніх

ринків збуту, криза у виробництві кормів у селянському господарстві та неорганізованість постачання кормовими засобами з інших джерел (відходи промисловості). У зв'язку з цим планувалося провести низку рішучих заходів у галузі переорганізації рільництва відповідно з вимогами скотарства, зважаючи також на інтереси промисловості та експорту. Розвиток скотарства намічалось здійснювати на основі загальної реконструкції сільського господарства в напрямку усупільнення сільськогосподарського виробництва. В справі вибору основних галузей українського скотарства Науково-Консультаційна Рада, зважаючи на їх економічну вигідність, визнала, що особливо сприятливі умови Україна має для розвитку молочнопромислового скотарства, свинарства та птахівництва. Рада вважала, що одним із заходів, що дасть певний поштовх розвитку галузі, повинна стати заміна коня трактором, щоб мати змогу використати зайвий корм для промислового скотарства та швидше усупільнити сільськогосподарське виробництво.

На сесії також говорилося про доцільність кормовиробництва та належного використання кормів. З метою координувати вивчення кормової площі та кормових ресурсів в Україні, НКР висловилося за організацію, по-перше, постійної Міжвідомчої Комісії з представників Наркомзему та Наркомосвіти, яка об'єднувала б та планувала ці роботи, а по-друге – за створення науково-дослідного інституту зоотехнії в Україні [7].

Слід наголосити, що за роки діяльності НКР вдалося чимало досягти у розвитку скотарства. Один тільки факт утворення НДІ зоотехнії, який зосередив усі наукові сили та напрацювання у цій галузі, став вагомим поштовхом для подальшого ефективного розвитку українського скотарства. Це відкрило широкі перспективи щодо збуту його продукції як на зовнішньому, так і внутрішньому ринку, а також збільшення обсягів виробництва.

Боротьба з посухою була основною проблемою степової смуги України. Робота вчених над вирішенням цієї складної проблеми була спрямована Науково-Консультаційною Радою по “ряду дрібніших підтем:

- 1) сухе землеробство (обробіток ґрунту, підбір культур);
- 2) виведення набору посухостійких рослин;
- 3) зміна водного режиму штучними прийомами: обробіток ґрунту й заходи для зберігання вологи, зрошування надземне, підземне і дощування;

4) складання набору сільськогосподарських рослин і сільськогосподарських тварин для умов зміненого водного режиму ґрунту й повітря;

5) економічне обґрунтування сільського господарства в посушливій смузі і порівняльна вигідність сухого і зрошуваного землеробства і тваринництва при відповідному наборі сільськогосподарських об'єктів" [8].

Серед основних першочергових завдань, які потребували науково-дослідного вивчення, перед НКР стояла **проблема Дніпрельстану**. Вона охоплювала такі моменти: "1) Дніпрельстан, як транспортна магістраль та її вплив на сільське господарство окремих районів України; 2) Дніпрельстан, як новий величезний центр споживання с.-г. продуктів; 3) Дніпрельстан, як нове джерело попиту на робочу силу, особливо в аграрно-перенаселених районах; 4) Дніпрельстан, як джерело дешевої електроенергії та його вплив на електрифікацію сільського господарства й утворення с.-г. індустрії і, нарешті, 5) Дніпрельстан та проблема зрошення степу, що прилягає до Дніпра" [9].

Оскільки дана проблема була вирішальною для побудови сільського господарства в степу, який обіймав понад 50 % всіх орних земель України, вона мала особливо актуальне значення і тому стала темою для II Сесії НКРади, скликаної на початку осені 1928 року. Визначення головних складових даного питання і розподілення їх між доповідачами було зроблено на Бюро НКРади.

Проблема сільськогосподарського районування була також однією з основних у роботі Наркомату Земельних Справ, "оскільки всяка раціональна побудова сільського господарства повинна спиратися на диференціацію порайонно поставлених завдань і також порайонне їх виконання. У даному напрямі накопичений великий фактичний матеріал дослідними станціями НКЗ, Вченим Комітетом, окремими дослідниками і так далі" [10]. Попередній розподіл за підтемами був запропонований у такому вигляді:

- 1) ґрунтове і гідрологічне районування України;
- 2) кліматичне;
- 3) геоботанічне (включаючи культурну рослинність);
- 4) зоогеографічне (включаючи сільськогосподарських тварин);
- 5) економічне;
- 6) сільськогосподарське районування.

Виконання зазначеної роботи повинно було значно полегшити комплексну обласну побудову сільського господарства на основі правильної диференціації завдань між окремими сільськогосподарськими районами з урахуванням не лише сільськогосподарських та економічних, але й природно-історичних чинників. Ці завдання планувалося виконувати у міжсесійний період шляхом розподілення окремих тем між членами Ради за спеціалізацією, після чого робота могла бути використана оперативними органами НКЗ, в першу чергу Земпланом.

Інтенсифікація сільського господарства була предметом спеціального розроблення з боку всієї дослідної агрономічної організації – НКР. Вирішити цю проблему в повному обсязі у визначений термін було неможливо, оскільки вона охоплювала велику кількість технічних чинників, які велися оперативними відділами Наркомзему (механізація, насіннева справа, землеустрій і т.ін.) та обіймали по суті все сільське господарство. Тому в даному питанні на перших порах обмежилися найбільш загальними моментами, що склали основні умови розвитку інтенсивного господарства, а саме – тваринництво, технічні й спеціальні культури. З найактуальніших питань у даній галузі визначили такі, як розвиток садівництва й городництва (спеціальні культури), розширення культури картоплі, олійних і цукроносних рослин.

Гостро стояла проблема **підвищення врожайності**. Колегією НКЗС було доручено НКРаді вивчити питання про можливість підвищення врожайності по Україні впродовж п'ятиріччя та про необхідні для цього заходи. 21 квітня 1928 року була створена спеціальна “Комісія по врожайності”, до складу якої було включено членів Бюро НКРаді Б.М.Рожественського, П.І.Попова та представника Земплану НКЗС С.М.Соловейчика. Ця комісія при розгляді основних факторів, що впливають на врожайність, з точки зору рентабельності або тогочасною мовою «прибутковості для господарства» виділила такі, як: “сорт, тваринний гній, мінеральні добрива, чисті й зайняті пари, вплив культурного обробітку, вплив часу оранки й посіву, вплив попередників та сівозміни, захист рослин від шкідників та хвороб, землевпорядження”. З перелічених заходів пріоритетними відповідно до умов тогочасного сільського господарства України вважали виведення нових сортів і поширення мінеральних добрив, тому що вони не вимагали значних організаційних змін і були доступні всім господарським

групам села. Було також вирішено для встановлення темпів росту врожайності порівнювати вітчизняні показники зростання врожайності окремих культур по чотирьох районах України (Полісся, Правобережжя, Лівобережжя і Степ) з відповідними у Німеччині та США. Адже використовувати в основі розрахунків дані довоєнних років (малася на увазі революція 1917 року та громадянська війна) було не можливо у зв'язку з радикальною зміною в Україні методів господарювання на селі.

Про активну участь Науково-Консультаційної Ради у вирішенні проблеми підвищення врожайності говорить, зокрема, той факт, що 18 червня 1928 р. НКР була організована Нарада з цього приводу за участю зацікавлених установ та осіб. На зібранні були присутні Голова Раднаркому В.Я. Чубар та інші члени Українського Уряду. Комісія по врожайності заслухала доповіді робітників крайових сільськогосподарських дослідних станцій та інших осіб щодо попередніх результатів вирішення даної проблеми по окремих краях, районах, відповідно, по різних культурах. Говорилося про незадовільний стан застосування здобутків сільськогосподарської науки на практиці. Враховуючи значне збільшення врожаїв на полях дослідних станцій, намічалось подбати про розширення пристосування їх розробок до селянських господарств конкретного району. Також було прийнято рішення притягнути до роботи у справі підвищення врожайності окрім 25 дослідних станцій ще й 230 сільськогосподарських закладів. Були визначені основні напрями наукових пошуків для підвищення врожайності: 1) “виведення на базі довгочасного вивчення й випробовування врожайних сортів з низкою цінних властивостей (посуховитривалість, зимостійкість, стійкість проти шкідників), що робили б цю врожайність стабільною, більш-менш незалежною від впливу зовнішніх умов; 2) вивчення впливу різних видів угноєння; 3) вивчення сівобігів (особливого значіння набуває просапний клин); 4) обробіток відіграє велике значіння (колосального значення набирає чистий пар, зяблева оранка лушніня, іригація, осушення боліт); 5) розширення садівництва і городництва; 6) заведення культур нових технічних рослин; 7) боротьба зі шкідниками, хворобами сільськогосподарських рослин та бур'янами (але слід прагнути до виведення здорових шкідникотривалих рослин)” [11].

Наукового обґрунтування вимагала **індустріалізація** сільського господарства, оскільки виникала небезпека нера-

ціонального будівництва. Основними були питання про надання дозволу, масштаби, черговість будівництва переробних підприємств в окремих галузях сільського господарства. Питання про те, де розташувати беконні фабрики, молочні заводи, холодильники, винокурні й цукрові заводи, мануфактурні підприємства і таке інше було актуальним, як не вирішеним виявилось питання про типи будівель (дрібні, великі, механізовані). Утворена при НКРаді комісія по індустріалізації та механізації сільського господарства (згодом розділена Колегією НКЗС на дві окремі) свою роботу будувала за 4-ма розділами: “1) теоретична розвідка про зміст поняття індустріалізації за умов сучасної радянської економіки; 2) технічні промислові культури та індустрія по цій сировині; 3) скотарство; 4) зернові культури” [12].

Усуспільнення сільського господарства на новій технічній базі було основним завданням реконструкції сільського господарства, але абсолютно не вивченим. Курс на перетворення дрібних господарств у велике сільськогосподарське виробництво, який тоді рішуче взяла комуністична партія та проводив НКЗС разом із земельними й кооперативними органами, практично здійснювався через колективізацію та плановість економіки. Водночас, ця проблема не могла отримати практичного здійснення без наукового обґрунтування шляхів та методів її вирішення. Наукове опрацювання, що йому підлягали як економічні питання, так і технічні та організаційні, стало одним із завдань для членів НКР.

Питання визначення **організаційно-виробничих типів** сільського господарства України в той час багато дебатовалось між вченими та виробничниками. Ця суперечка була пов’язана з одного боку з роллю УСРР, як основного хлібного району Радянського Союзу, а з іншого – з умовами її розвитку як індустріального центру. Ця проблема потребувала комплексного вирішення разом із завданням підвищення врожайності (в якому районі, які культури поширювати і т. ін.) та сільськогосподарського районування. Участь у цій роботі НКР вважали тоді “дуже бажаною”, й воліли “розпочати її як найшвидше, притягнувши відповідних спеціалістів”. Були встановлені головні розділи роботи: 1) питання загальнотеоретичного порядку (визначення мети, завдань, методів роботи і т.ін.); 2) встановлення сільськогосподарських макрорайонів України; 3) встановлення сільськогосподарських мікрорайонів

варіативних типів організації виробництва шляхом опрацювання та написання монографії по окремих районах.

Ці та інші комплексні проблеми актуальні для тогочасного стану сільського господарства України були поставлені для теоретичного опрацювання та науково-практичного вирішення перед вченими, які входили до складу Науково-Консультаційної Ради при НКЗС України.

Грунтовне вирішення існуючих проблем подальшого розвитку сільського господарства та галузевої науки потребувало створення нових науково-дослідних інституцій. Слід підкреслити, що в період роботи НКРади була створена більшість сучасних галузевих науково-дослідних інститутів. Так, у 1928-1930 рр. за її безпосередньої участі розпочали діяльність Інститути ґрунтознавства, угноєнь, застосовної ботаніки, селекції та генетики, сільськогосподарської економіки та організації господарства, механізації сільського господарства. Тривала робота щодо організації науково-дослідного Інституту зоотехнії. Було надано поштовх для створення інших науково-дослідних установ. Таким чином вирішувалися питання систематичного, планового вивчення відповідних галузей сільського господарства, методологічного керівництва всією науково-дослідною роботою, у тому числі тією, яка проводилася поза межами цих інститутів. Як зазначав другий заступник Голови Бюро Науково-Консультаційної Ради професор А.М. Сліпанський, інститути засновувалися так, щоб вони могли охопити найголовніші галузі сільськогосподарської науки, весь комплекс проблем, таких як вивчення ґрунтів, рослинництва, зоотехнії, економіки та механізації сільськогосподарських виробничих процесів. Головним завданням ставилося намітити перехід суспільного виробництва на нову більш економічну й технічно раціональну базу.

Попередні повідомлення та статейний матеріал НКРади друкувався у журналі “Вісник сільськогосподарської науки та досвідної справи”, який був центральним науковим органом НКЗС. Виходили друком також окремі праці, монографії в формі неперіодичних видань під назвою “Труди НКРади”. Крім того, деякі матеріали публікувалися у спеціальних науково-практичних журналах: “Українське скотарство”, “Вісник садівництва, городництва та виноградарства” та “Ветеринарна справа”.

При НКРаді також функціонувало Рецензійне Бюро,

що давало всебічну оцінку сільськогосподарської літератури (рукописів, друкованих праць), наочного приладдя, діапозитивів, плакатів, моделей, кінофільмів і т.ін. Бюро складалося з 9 постійних членів, а його голову і 4 членів-фахівців із різних аграрних галузей призначав Народний комісар земельних справ УСРР за поданням Бюро Науково-Консультаційної Ради. Інші чотири члени делегувалися від Управління політичної освіти НКО, Українського інституту марксизму і Центральної Комісії незалежних селян – по одному від кожного.

Робота НКРади оплачувалася за рахунок Держбюджету. Так, наприклад, Бюджет НКРади (з видавництвом, утриманням бібліотеки тощо) у 1928/29 поточному році складав 101000 крб.

Таким чином, Науково-Консультаційна Рада стала координуючим початком організації галузевої науки, яка взяла на себе основний тягар не лише по заснуванню предтечі НААН у вигляді ВУАСГН з 22 травня 1931 року, а й інститутизації та академізації взагалі. Такий досвід паритетного співіснування профільного міністерства і єдиного координуючого органу галузевої науки має сучасні перспективи існування на шляху України до євроінтеграції.

1. Енциклопедія українознавства: Словникова частина /Наук. т-во ім. Т. Шевченка; Голов. ред. В. Кубійович. – Париж; Нью-Йорк : Молоде життя, 1976. – Т. 8. – С. 2837.

2. Стаття О.Г. Шліхтера в газеті “Комуніст” від 25 червня 1927 року за № 142. – ЦДАВО України. – Ф. 166. Наркомосвіти УСРР. – Оп. 6. – Спр. 1270. – Арк. 111.

3. Протокол № 37/320 засідання президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету з приводу обговорення проекту постанови Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР “Про зміни і доповнення положення про Народний Комісаріат Земельних Справ УСРР” //ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 4. – Спр. 13. – Арк. 32-45.

4. К программе работ Н.К. Совета //ЦДАВО України. – Ф. 27 Наркомзем УСРР. – Оп. 9. – Спр. 506. – Арк. 45-47 (зв.).

5. Протокол № 5 засідання НКР від 24 квітня 1928 р. – ЦДАВО України. – Ф. 27. Наркомзем УСРР. – Оп. 9. – Спр. 503. – Арк. 263-264(зв.).

6. До I Сесії Науково-Консультаційної Ради //Вісник с.-г. науки та досвідної справи. – 1928. – Т. V, № 3. – С. 3.

7. І сесія Науково-Консультаційної Ради при НКЗС //Український агроном. – 1928. – № 4. – С. 69-71.

8. К программе работ Н.К. Совета //ЦДАВО України. – Ф. 27. Наркомзем УСРР. – Оп. 9. – Спр. 506. – Арк. 45-47 (зв.).

9. До II Сесії Науково-Консультаційної Ради //Вісник с.-г. науки та досвідної справи. – 1928. – Т. V, № 3. – С. 4.

10. К программе работ Н.К. Совета //ЦДАВО України. – Ф. 27. Наркомзем УСРР. – Оп. 9. – Спр. 506. – Арк. 45-47 (зв.).

11. Тушкан Ю. Наукові з'їзди та наради до питання про підвищення врожайності //Вісник с.-г. науки та досвідної справи. – 1928. – № 5. – С. 130-135.

12. Протокол № 9 Засідання Бюро Науково-Консультаційної Ради при Н.К.З.С. від 28-го червня 1928 року //ЦДАВО України. – Ф. 27. Наркомзем УСРР. – Оп. 9. – Спр. 502. – Арк. 28-29.

НАУЧНО-КОНСУЛЬТАЦИОННЫЙ СОВЕТ ПРИ НАРОДНОМ КОМИССАРИАТЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ ДЕЛ УССР (1928-1930 ГГ.) КАК РУКОВОДЯЩЕЕ ЗВЕНО НАУЧНОЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ МЫСЛИ В УКРАИНЕ В НАЧАЛЕ XX СТ.

Присяжнюк М.В.

Министерство аграрной политики и продовольствия Украины,
г. Киев

Впервые на основании найденных в Центральном государственном архиве высших органов власти Украины документов представлена информация о деятельности практически забытой сегодня институции в виде Научно-Консультационного Совета при Народном Комиссариате земельных дел УССР (1928-1930 гг.). Именно на этот период приходится создание подавляющего количества научно-исследовательских институтов, которые играли большую роль в условиях государственного планирования и успешно функционируют в системе Национальной академии аграрных наук донныне.

Ключевые слова: Научно-Консультационный Совет при Народном Комиссариате земельных дел УССР, история сельскохозяйственного опытного дела, сельское хозяйство, аграрная наука.

**SCIENTIFIC ADVISORY COUNCIL
OF THE PEOPLE'S COMMISSARIAT
OF LAND AFFAIRS OF THE USSR (1928-1930)
AS SENIOR SCIENTIFIC AGRICULTURAL THOUGHT
IN UKRAINE IN THE EARLY TWENTIETH ST.**

Prisyajnyuk M.V.

Ministry of Agricultural Policy and Food of Ukraine, Kyiv

For the first time on the basis of found in the Central State Archive of the higher authorities of Ukraine documents the information on the activities of almost forgotten nowadays institution in the form of the Scientific Advisory Council of the People's Commissariat of Land Affairs of the USSR (1928-1930) is presented. It is at this period when the vast majority of the research institutions were founded playing a big role in government planning and successfully operating in the system National Academy of Agricultural Sciences until now.

Key words: Scientific Advisory Council under the People's Commissariat of Land Affairs of the USSR, the history of agricultural experimental work, agriculture, agricultural science.